

MOŽNOSTI VZŤAHOV MEDZI SPOJENÝM KRÁĽOVSTVOM A EURÓPSKOU ÚNIOU PO BREXITE

Markéta MACKULÁKOVÁ¹

DOI: <https://doi.org/10.34135/svpmvplV.191026>

Abstract

The paper deals with the current topic of the possible departure of the United Kingdom from the European Union and its position within the integration. This paper analysis the alternative models between the UK's relationship with the European Union, in case, if there were to be a vote to leave. Secondary data analysis will be the primary method used within the article. The aim of the paper is to summarize information on the current situation between the UK and the EU and to indicate which of the analysed models does not provide sufficient conditions according to ideas of the UK in the further direction of the relationship with the EU. It provides examples of states that are not members of the EU however have other types of agreements with it – specifically this paper deals with Norwegian model and Swiss model and tries to through analysis and comparison methods to evaluate which of alternative models bring greater benefits to the United Kingdom. It stresses the need to consider that the conclusions may change as talks between the EU and the United Kingdom are still ongoing and the situation can be described as volatile.

Key words: EU-UK relationship, Norwegian model, Swiss model, Brexit.

Úvod

Príspevok sa zameriava na veľmi aktuálnu otázku, na prípadné vystúpenie štátu, konkrétne Spojeného kráľovstva z európskych integračných štruktúr. Po prvý raz v histórii Európskej únie (EÚ), ide o rokovanie ohľadom vystúpenia a nie o posilnenie vzťahov s krajinou. EÚ a Spojené kráľovstvo sa skutočne odchyľia od situácie zblížovania pravidiel a nariadení, pričom obe strany uznávajú zložitú úlohu zmiernenia alebo riadenia pravdepodobných budúcich regulačných rozdielov prostredníctvom svojej budúcej dohody o partnerstve. Obe strany uznali, že je nevyhnutné nadviazať pevné vzťahy a zamerať sa na budovanie nového vzťahu medzi Spojeným kráľovstvom a EÚ. Bývalá britská premiérka Teresa Mayová vyjadrila želanie „pozitívneho a konštruktívneho“ a v neposlednom rade „hlbokého a osobitného“ partnerstva s EÚ. Obe strany tiež identifikovali výhody, ktoré by chceli dosiahnuť prostredníctvom budúceho partnerstva - aj keď doteraz sa nedohodli do veľkej miery o mechanizmoch poskytovania týchto výhod. Spôsob, akým by Británia mala po odchode obnoviť svoje vzťahy s EÚ, je spornou otázkou. Obchodné a politické vzťahy čelia zmenám, ale je tu veľa, čo sa dá urobiť, aby sa zabezpečilo, že negatívne účinky budú dočasné a že je možné nájsť stabilnú budúcu cestu. Nové postavenie Spojeného kráľovstva by malo predstavovať vzťah s EÚ, ktorý sa do značnej miery sústreďuje na obchod, a

¹ Mgr. Markéta Mackuláková, Katedra politických vied, Fakulta sociálnych vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Bučianska 4/A, 917 01 Trnava, E-mail: mackulakova@gmail.com

zároveň by mal Britániu oslobodzovať od vykonávania nezávislých obchodných dohôd so zvyškom sveta.

Cieľom tohto príspevku je identifikovanie možných vzťahov pre Spojené kráľovstvo a EÚ. Otázka ktorú si kladieme a snažíme zodpovedať v tomto príspevku znie: „Aké iné možné alternatívy môžu byť vhodnejšie pre Spojené kráľovstvo ako plné členstvo v EÚ“? Primárna metóda použitá v príspevku bude sekundárna analýza údajov. Predkladaný príspevok ponúka analýzu možných alternatívnych vzťahov medzi Spojeným kráľovstvom a Európskou úniou, na príklade modelov konkrétnych krajín, ktoré nie sú členmi EÚ. Ide predovšetkým o najčastejšie diskutované modely nórske a švajčiarske. Súčasťou tohto príspevku bude diskusná časť, v rámci ktorej budú komparatívnou metódou spracované výhody a nevýhody identifikovaných alternatívnych členstiev pre Spojené kráľovstvo. V závere bude zhrnuté posúdenie, ktorý z modelov je pre Veľkú Britániu vhodný.

Altarnatívne riešenie budúceho vzťahu Veľkej Británie s EÚ

V prípade vystúpenia Spojeného kráľovstva z EÚ, bude veľmi záležať na dohode, ktorú dojedná, čo by viedlo k otvoreniu alternatívnych európskych dohôd o voľnom obchode: Európsky priestor voľného obchodu (EZVO) a Európsky hospodársky priestor (EHP). Na základe Lisabonskej zmluvy, v ktorej je upravený aj nasledovný vzťah medzi EÚ a vystupujúcim štátom je potrebné dojednať otázky týkajúce sa pohybu osôb a kapitálu ešte v procese vystúpenia. V zásade by sa Spojené kráľovstvo mohlo po odchode z EÚ rozhodnúť a vybrať jednu z možností, k Európskemu hospodárskemu priestoru (EHP) spolu s Nórskom, Islandom a Lichtenštajnskom alebo prípadne dohodu, ktorú vytvorilo Švajčiarsko prostredníctvom EZVO spolu so štátmi EHP a Švajčiarskom, čím si zachová prístup k vnútornému trhu EÚ. Tieto alternatívy poskytujú východiskový bod pri zvažovaní, ako by mohol vyzeráť budúci vzťah Spojeného kráľovstva s EÚ. V prípade nových rokovaní ohľadom obchodných vzťahoch medzi Spojeným kráľovstvom a EÚ, je potrebné sa zamerať na vyváženie viacerých hľadísk. Ide najmä o vstup na jednotný trh, voľný pohyb osôb, finančné príspevky do rozpočtu EÚ, miera Spojeného kráľovstva prijať pravidlá EÚ a miera vplyvu Spojeného kráľovstva na tieto pravidlá. Podľa dokumentu uverejneného vládou pred referendum, „žiadny z alternatívnych vzťahov k plnému členstvu v EÚ neponúka úplný prístup na jednotný trh“ (Kruliš, 2014). Je známe, že niektoré členské štáty EÚ uprednostňujú vylúčenie z určitých „pravidiel a politík EÚ“, ktoré sa nazývajú vnútorná horizontálna diferenciácia, napríklad od HMÚ alebo schengenského priestoru, zatiaľ čo niektorí nečlenovia EÚ prijímajú určité pravidlá, ktoré sa nazývajú vonkajšie horizontálna diferenciácia, napríklad pravidlá jednotného trhu, aj keď nie sú členmi EÚ (Holzinger, 2011). Po prípadnom vystúpení Spojené kráľovstvo bude určite ťažiť z tohto systému.

Členstvo v Európskom hospodárskom priestore (Nórsky model)

Najbližším modelom pridruženia k EÚ je vstup do Európskeho hospodárskeho priestoru (EHP). EHP založené v roku 1994, pozostáva z krajín EÚ a EZVO bez prítomnosti Švajčiarska. Tento model sa vo verejnej diskusii často označuje ako „nórsky model“. Island a Lichtenštajnsko sa nachádzajú v podobnej pozícii, pokiaľ ide o obchod, ale vzhľadom na to, že Nórsko je tiež členom NATO s armádou, z tohto hľadiska je logické sa zamerať naň ako na možnosť pre Spojené kráľovstvo (Cooper, 2018). Ako už bolo spomenuté vyššie, Nórsko patrí do Európskeho hospodárskeho priestoru (EHP), čím sa stáva automaticky členom aj jednotného vnútorného trhu EÚ, čiže má právo obchodovať na jednotnom európskom trhu. Taktiež je členom aj Schengenského priestoru, čo zahŕňa voľný pohyb osôb. Výnimkou tohto modelu je, že krajina je vyňatá z pravidiel EÚ v oblasti poľnohospodárskej politiky, rybárskemu priemyslu a tiež aj v oblasti regionálneho rozvoja. Hoci krajina v rámci tohto modelu má svoje miesta v európskych inštitúciách, no nemôže v rozhodovacom procese EÚ podieľať na tvorení pravidiel, ktoré na ňu

majú skutočné dôsledky a musí svoj legislatívny rámec upraviť podľa európskych noriem (Kruliš, 2014).

Ak Spojené kráľovstvo požiada o členstvo v EHP, bude mať rovnaké práva a bude plniť rovnaké povinnosti, aké v súčasnosti majú Nórsko, Island a Lichtenštajnsko. Inými slovami, aby Spojené kráľovstvo bolo súčasťou EHP, musí prijať a „implementovať pravidlá EÚ týkajúce sa jednotného trhu vrátane právnych predpisov týkajúcich sa zamestnanosti, ochrany spotrebiteľa, životného prostredia a politiky hospodárskej súťaže“ (Dhingra, 2016a). Krajina je členom Európskeho združenia voľného obchodu (EFTA), ktorá na rozdiel od EHP zavádza voľný obchodný systém. Ak by teda VB pristúpila k EHP, mohla by pokračovať v nadväzovaní obchodných zmlúv bez veľkých nežiaducich reštrikcií (Goulard, 2016). Dôležitým prvkom modelu voľného obchodu po vzore EHP je nevyhnutné dodržiavať množstvo regulácií vzhľadom na vyvážený tovar. Ide napríklad o rešpektovanie pravidiel pôvodu, čo zo sebou nesie náročnejšiu administratívu ako je v rámci EÚ (Analýzy – Ústav medzinárodných vzťahov 2016).

Švajčiarsky model

Už samotný názov napovedá, že by sa Spojené kráľovstvo mohlo v tomto prípade inšpirovať práve Švajčiarskom. Na rozdiel od Nórska, krajina nie je členom ekonomického zoskupenia EHP. Je však členom Európskeho združenia voľného obchodu (EZVO) a Schengenského priestoru a svoje hospodárske vzťahy s EÚ rieši na základe dohody o voľnom obchode pre tovar a tiež množstvom ostatných dvojstranných dohôd, ktoré umožňujú prístup do niektorých častí jednotného trhu (okrem služieb). V tomto prípade, je možné spozorovať závažný problém, keďže ekonomika Veľkej Británie je takmer z 80% tvorená službami, ktoré do dohody o voľnom obchode nespádajú. Vzťahuje sa aj na oblasť finančných služieb, o ktorú ma bezpochyby Veľká Británia najväčší záujem. Súčasťou dohody však nie je (Pospíšil, 2017). Švajčiarsko patrí do Schengenského systému, na čo Spojené kráľovstvo má negatívny názor. Avšak, Švajčiarsko má voľnosť, čo sa týka rozhodnutia, čo z európskej legislatívy začlení do svojich právnych predpisov (Kruliš, 2014). Rovnako ako Nórsky model, má aj Švajčiarsky model svoje výhody a nevýhody. Ide najmä o prispievanie do spoločného európskeho rozpočtu EÚ, ktorý predstavuje nemalé zníženie nákladov a prijatie slobody voľného pohybu osôb, ako bolo už spomenuté vyššie, toto môže predstavovať pre Spojené kráľovstvo značný problém. Teda čím väčší prístup krajina žiada, tým väčšia regulačné systémy musia nastaviť. A nakoniec rovnako ako Nórsko, Švajčiari nemajú žiadny vplyv na hlasovanie a rozhodovanie v inštitúciách EÚ (Goulard, 2016).

Možné výhody pri vstupe do EZVO:

- Schopnosť vytvárať a ratifikovať dohody o voľnom obchode ako nezávislé obchodné krajiny s ekonomicky rozmanitými krajinami na celom svete; prospelo by to Spojenému kráľovstvu v porovnaní s zdĺhavým a zložitým procesom ratifikácie EÚ s tretími stranami;
- Vláda Spojeného kráľovstva by získala kontrolu a bola by schopná stanoviť svoju vlastnú úroveň zdaňovania pridanej hodnoty (DPH);
- Výrazne znížený ročný rozpočtový príspevok Spojeného kráľovstva do EÚ a Spojené kráľovstvo by sa už ďalej nezúčastňovalo na SPP okrem iných rozsiahlych politík EÚ;
- Obchod a spolupráca s EÚ prostredníctvom dvojstrannej obchodnej dohody by vo Veľkej Británii obnovili demokratickejšiu zodpovednosť a suverenitu (Milne, 2011).

Diskusia

Každý z diskutovaných alternatívnych model navrhovaných pre Spojené kráľovstvo má výhody a nevýhody, ktoré by Spojené kráľovstvo malo podrobne analyzovať a pokúsiť sa zvoliť najvýhodnejšie z hľadiska svojich národných záujmov. Prípád Brexit je bezprecedentný, takže je to komplikovaná situácia pre obe strany. Je však zrejmé, že EÚ musí tento problém riešiť ako odborník; v opačnom prípade môže nesprávne rozhodnutie viesť k rozpusteniu EÚ. Podľa Aydın-Düzgüta (2016), „hlavnou výzvou, ktorej budú tvorcovia politik EÚ čeliť po Brexite, je nájsť správnu rovnováhu medzi udržaním angažovanosti Británie s Európou v maximálny úžitok pre obe strany a zároveň urobiť z možnosti vystúpenia neatraktívny precedens pre ostatné strany“.

Výhody a nevýhody Nórskeho modelu v prípade Veľkej Británie

Najčastejšie diskutovaným modelom vhodným pre Spojené kráľovstvo sa v medzištátnych rozpravách uvádza práve nórsky model. V prípade, že by Spojené kráľovstvo sa rozhodlo pre tento model, čiže členstvo v EZVO / EHP by prinieslo niektoré výhody, ktoré požaduje vláda Spojeného kráľovstva. Umožnilo by to úplnú účasť na jednotnom trhu s tovarom a službami, hoci by si to vyžadovalo významnú obeť regulačnej autonómie. Mohli by sa požadovať značné finančné príspevky do EÚ, aj keď presná výška závisí od účasti Spojeného kráľovstva na programoch EÚ. Tiež by bolo potrebné začleniť veľké množstvo právnych predpisov EÚ do vnútroštátnych právnych predpisov Veľkej Británie výmenou za účasť na jednotnom trhu EÚ. Od Spojeného kráľovstva ako člena EHP by sa vyžadovalo akceptovanie voľného pohybu osôb, hoci článok 112 dohody o Európskom hospodárskom priestore (EHP) umožňuje štátom EHP za určitých okolností uplatniť tzv. „núdzovú brzdu.“ Akceptovanie voľného pohybu osôb vidím ako negatívum, keďže v prípade prijatia tohto modelu Spojeným kráľovstvom by nebola schopná riešiť najviac diskutovaný problém v rámci Brexitu - migráciu (Gayle, 2015). Krajiny ako Lichtenštajnsko, Nórsko a Island v žiadnej z inštitúcií EÚ nemajú zastúpenie, len nepriamy vplyv - vrátane práva konzultovať návrhy EÚ, ktoré sa ich týkajú. Toto taktiež by sa vzťahovalo aj na Spojené kráľovstvo v prípade zvolenia takéhoto vzťahu s EÚ, a teda vidím to ako ďalšie negatívum.

Wolfgang Munchau (2016) z Financial Times považuje tento model za výhodnejší. Výhodu vidí v tom, že EHP funguje, s čím je spojená existencia návrhov zmlúv, ktoré nie je treba zložiť zostavovať. Jednu z výhod vidí aj v prípade prístupu na vnútorný trh EÚ, čím by nebola žiadna z britských spoločností nútená odísť z Európy a neohrozila by tak podnikateľské prostredie v Spojenom kráľovstve a v EÚ. Model považuje za ekonomicky takmer neutrálny a tvrdí, že u Škótska, by v tomto prípade došlo k poklesu záujmu usporiadať referendum o nezávislosti, keďže tento model nepredstavuje zásadnú zmenu v prípade vzťahov medzi Spojeným kráľovstvom a EÚ. Z pohľadu zosumarizovaných poznatkov, možno hodnotiť tento model ako ekonomicky výhodný, avšak značne obmedzuje demokraciu, pretože krajina je povinná prijímať nariadenia z Bruselu.

Výhody a nevýhody Švajčiarskeho modelu v prípade Veľkej Británie

V prípade Švajčiarskeho za nevýhodu považujem prispievania do spoločného rozpočtu EÚ a prijatie slobody voľného pohybu osôb, voči ktorému britskí euroskeptici sa bránia. prístup k jednotnému trhu bez súhlasu o voľnom pohybe osôb je však značne nemožný. Je však nutné dodať, že v rámci tohto modelu by išlo o výrazné zníženie príspevkov do európskeho rozpočtu, čo do určitej miery je možné pokladať za pozitívum. Spoločne s Nórskom, Švajčiarsko nemá žiadny dosah a možnosť hlasovania a podieľania sa na rozhodovaní v orgánoch EÚ. Medzi ďalšie zásadné negatíva tohto modelu, ktoré som už spomenula vyššie patrí absencia vstupu na európsky jednotný trh v prípade sektora služieb a kapitálu. Tento sektor pre ekonomiku Spojeného kráľovstva má nevyhnutný význam (Goulard, 2016).

Ako uvádza Pospíšil (2017) značnou výhodou tohto modelu je zaistenie určitej miery flexibility a slobody. Spočíva najmä v tom, že Švajčiarsko má „voľnú ruku“ pri výbere sféry spoločného záujmu, v rámci ktorých sa bude angažovať. Táto flexibilita a sloboda spadá aj na rozhodnutie, čo z európskej legislatívy bude implementovať do svojho legislatívneho poriadku. Nevýhodou v prípade švajčiarskeho modelu v porovnaní s nórsnym je to, že krajina nemá právo sa zúčastniť na rôznych výboroch EÚ a tiež rokovaníach v rámci agentúr EÚ.

Pre Spojené kráľovstvo je zlepšenie ekonomickej situácie po prípadnom vystúpení z EÚ a dojednaní alternatívneho vzťahu dôležitou súčasťou, takéhoto vzťahu. Je však možné očakávať, že aj v prípade tohto modelu by si britská ekonomika viedla o skoro 6% horšie ako v prípade členstva v EÚ (Brusenbauch Meislová, 2016). Navyše vyjednávanie všetkých podmienok trvalo Švajčiarsku 25 rokov, z tohto pohľadu je nemožné, aby Spojené kráľovstvo vyjednávalo všetky podmienky a záväzky za dva roky. Zatiaľ je teda možné skonštatovať, že ani nórsky, ani švajčiarsky model, nie sú správnym alternatívnym riešením vzťahov medzi Veľkou Britániou a EÚ.

Tabuľka 1: Alternatívne modely v prípade odchodu Veľkej Británie

	Člen EÚ	Nórsky model	Švajčiarsky model
Člen jednotného trhu?	áno	áno	čiastočne
Clá a tarify?	nie	nie	nie
Voľný pohyb osôb?	áno	áno	áno
V colnej únii?	áno	nie	nie
Príspevok do rozpočtu EÚ?	áno	áno	áno (nižšie ako má Nórsko)
Obchodné dohody s krajinami mimo EÚ?	-	nie	áno

Zdroj: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-37507129>

Záver

V závere tohto príspevku som sa dopracovala k zhrnutiu, že na základe informácií o aktuálnom stave, žiaden z uvedených modelov neposkytuje dostačujúce podmienky podľa predstáv Spojeného kráľovstva v ďalšom smerovaní vzťahu s EÚ. Z aktuálneho stavu je už teraz zrejmé, že bude musieť prísť ku kompromisu, keďže ani jedna zo spomenutých strán nedosiahne presne to, čo požaduje. Napriek tomu predpokladám, že bude potrebné docieľiť pragmatické riešenie medzi Spojeným kráľovstvom a EÚ. Prebiehajúce prechodné obdobie nemôže trvať stále. Je možné predpokladať, že by mohlo dôjsť ešte k využitiu celkom nových myšlienok, keďže aktuálne alternatívne modely ekonomických partnerstiev sú do istej miery nevyhovujúce. Ak by nastala situácia nevyjednávania a uplatnenia v platnosť jedného z vyššie spomenutých modelov, čo aj doterajší stav potvrdzuje, je predvídateľné, že sa ekonomické partnerstvá budú trvalo spravovať na základe pravidiel Svetovej obchodnej organizácie. Na základe čoho, by mohlo prísť k oslabeniu vplyvu a pozície Spojeného kráľovstva v globálnom rozsahu.

Použitá literatúra

- AYDIN-Düzgit, S. 2016. *Brexit: What, Why and How. IPC-Mercator Policy Brief*. [cit. 2019-11-13]. Dostupné na internete: <http://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2016/06/Brexit_WhatWhyHow_SenemAydinDuzgit.pdf>.
- BBC NEWS. 2017. *Brexit: What are the options? - BBC - Homepage* [online]. [cit. 2019-11-13]. Dostupné na internete: <<http://www.bbc.com/news/uk-politics-37507129>>.
- BRUSENBAUCH MEISLOVÁ, M. 2016. *Alternativy ke členství Velké Británie v EU*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů Praha [online]. [cit. 2019-11-13]. Dostupné na internete: <<http://www.iir.cz/article/alternativy-ke-clenstvi-velke-britanie-v-eu>>.
- COOPER, Ch. 2018. *Macron to May: 'Be my guest' to Norway-model Brexit*. [cit. 2019-11-13]. Dostupné na internete: <<https://www.politico.eu/article/emmanuel-macron-theresa-may-france-uk-be-my-guest-to-norwaymodel-brexit/>>.
- DHINGRA, S. - SAMPSON, T. 2016. *CEP Brexit Analysis: Life After BREXIT: What are the UK's Options outside the European Union*. Londýn: London School of Economics and Political Science (LES). [online]. [cit. 2019-11-13]. Dostupné na internete: <<http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/brexit01.pdf>>.
- GAYLE, D. 2015. *The Norway option: what is it and what does it mean for Britain? The Guardian*. [online]. [cit. 2019-11-13]. Dostupné na internete: <<https://www.theguardian.com/politics/2015/oct/28/the-norway-option-what-is-it-and-whatdoes-it-mean-for-britain>>.
- GOULARD, H. 2016. 5 options for post-Brexit trade with Europe. In: *Politico* [online]. [cit. 2019-11-12]. Dostupné na internete: <<http://www.politico.eu/article/5-options-for-post-brexit-tradewith-europe-ukip-efta-single-market/>>.
- HARDY, C. 2016. What would a British exit from the EU, or "Brexit" look like? In: *Euronews*. [online]. [cit. 2019-11-12]. Dostupné na internete: <<http://www.euronews.com/2016/03/03/what-would-a-british-exit-from-the-eu-or-brexit-looklike/>>.
- HOLZINGER, K. 2011. *Differentiated Integration in the European Union Many Concepts, Sparse Theory, Few Data*. [online]. [cit. 2019-11-12]. Dostupné na internete: <https://www1.ethz.ch/eup/people/schimmelfennig/publications/12_JEPP_Differentiated_Integration_in_the_European_Union.pdf>.
- KIRK, A. – WILKINSON, M. 2016. EU referendum poll tracker and odds. In: *The Telegraph*. [online]. [cit. 2019-11-12]. Dostupné na internete: <<http://www.telegraph.co.uk/news/2016/03/23/eu-referendum-poll-tracker-and-odds/>>.
- KRULIŠ, K. 2014. *Britské členství v EU: postoje, budoucnost a alternativy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů Praha. [online]. [cit. 2019-11-12]. Dostupné na internete: <<http://www.iir.cz/article/britske-clenstvi-v-eu-postoje-budoucnost-a-alternativy>>.
- MILNE, I. *Time to Say No: Alternatives to EU Membership*. Londýn: Civitas, Institute for the Study of Civil Society, 2011.
- MUNCHAU, W. 2016. Brexit: The Norway option is the best available for the UK. In *Financial Times*. [online]. [cit. 2019-11-13]. Dostupné na internete: <<https://www.ft.com/content/eb8dbe8c-3d0c-11e6-9f2c-36b487ebd80a?mhq5j=e6>>.
- POSPÍŠIL, P. 2017. Inspirace pro brexit? Podle think-tanku CEP dohoda EU s Ukrajinou. In *Euroskop*. [online]. [cit. 2019-11-13]. Dostupné na internete: <<https://www.euroskop.cz/9003/28438/clanek/asociacni-dohoda-s-ukrajinou-jako-predlohapro-smlouvu-eu-s-britanii>>.